

Matjaž Vesel*

Henry More in René Descartes: korespondenca med cambriškim platonistom in korpuskularnim filozofom ter njen vpliv na mladega Isaaca Newtona¹

Ključne besede

Henry More, René Descartes, metafizika, filozofija narave, Isaac Newton

Povzetek

Avtor v prispevku predstavi okoliščine, ki so spodbudile korespondenco med cambriškim platonistom Henryjem Morom in korpuskularnim filozofom Reném Descartesom. Morova vprašanja zadevajo številna ključna vprašanja Descartesove filozofije in jih lahko razumemo kot zadnji niz ugovorov, ki jih je glede svoje filozofije prejel Descartes. More naslovi celotno področje filozofije, se pravi metafiziko, fiziko in logiko, odpre pa tudi številne probleme s področja optike in meteorologije. Avtor povzame ta vprašanja, prispevek pa zaključi z opozorilom na vpliv, ki ga je korespondenca imela na mladega Isaaca Newtona in njegov rokopis *De gravitatione*.

Henry More and René Descartes: The Correspondence Between the Cambridge Platonist and the Corpuscular Philosopher and Its Influence on the Young Isaac Newton

Keywords

Henry More, René Descartes, metaphysics, philosophy of nature, Isaac Newton

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0014 »Pogoji in problemi sodobne filozofije« in projekta J6-4623 »Konceptualizacija konca: njegova temporalnost, dialektika in afektivna dimenzija«, ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

* ZRC SAZU, Filozofski inštitut, Ljubljana, Slovenija
matjaz.vesel@zrc-sazu.si | <https://orcid.org/0000-0003-0534-4278>

Abstract

In the article, the author presents the circumstances that stimulated the correspondence between the Cambridge Platonist Henry More and the corpuscular philosopher René Descartes. More's questions concern many of the key issues in Descartes' philosophy and can be seen as the last set of objections that Descartes received regarding his philosophy. More addresses the entire field of philosophy, i.e., metaphysics, physics and logic, and he also opens up many problems in the field of optics and meteorology. The author summarizes these issues and concludes the article by noting the influence that correspondence had on the young Isaac Newton and his manuscript *De gravitatione*.

Filozofija Renéja Descartesa je v Angliji popularnost in določen vpliv dosegla relativno hitro. Christ's College in posredno celotno Univerzo v Cambridgeu je z njo seznanil eden glavnih predstavnikov tamkajšnje skupine platonistov Henry More (1614–1687), ki velja tudi za avtorja izraza »kartezijanizem«. More je Descartesovo filozofijo nekaj časa tudi poučeval in zagovarjal vključitev njegovih del v univerzitetni kurikulum. Na pobudo Samuela Hartliba (pribl. 1600–1662) in Ralpa Cudwortha (1617–1688), še enega cambriškega platonista, mu je decembra 1648 pisal in tako začel kratko, vendar filozofsko izjemno pomembno, pisemsko izmenjavo, ki obsega vsega skupaj sedem pisem. Descartes je odgovoril na prvi dve Morovi pismi, poleg tega pa je dobil tudi delni odgovor na 3. pismo. Poleg teh obstaja še zadnje, 7. pismo, ki ga je More sicer poslal Descartesu, a ni jasno, ali ga je ta sploh dobil, vsekakor pa nanj ni odpisal. V resnici je tudi zadnje Descartesovo pismo (tj. 6. pismo) le osnutek, ki ga zaradi selitve na Švedsko in smrti, ki ga je dohitela nekaj mesecev kasneje, ni dokončal. Le-to mu je leta 1655, tj. pet let po Descartesovi smrti, posređoval Claude Clerselier, ki je pripravljajl izdajo Descartesovih pisem.² Pismo je Clerselier našel v njegovih postumnih papirjih in ga poslal Moru šele mnogo kasneje, leta 1654. Morov »odgovor« na to je besedilo, ki ga poznamo kot *Responsio ad fragmentum Cartesii*.

Korespondenca med Henryjem Morom in Renéjem Descartesom je bila deležna mnogih izdaj. Zgodovinsko prvo je napravil Claude Clerselier v prej omenjeni

² Gl. René Descartes, *Lettres de Mr. Descartes*, ur. Claude Clerselier, 3 zv. (Pariz: Charles Angot, 1657–1667).

integralni zbirki *Lettres de Mr. Descartes*, pri kateri je šlo za francoski prevod, drugo – tokrat latinsko – pa Henry More sam, leta 1662.³ V naslednjih letih je korespondenca izšla še v nekaterih delnih izdajah, med katerimi je najpomembnejša »pariška« izdaja iz let 1724–1725, ki spet prinaša francoski prevod pisem.⁴

Morova vprašanja Descartesu lahko v določeni meri razumemo kot zadnji niz ugovorov Descartesovi filozofiji, saj je More naslovil celotno področje filozofije, se pravi metafiziko, fiziko in logiko, odprl pa je tudi številne probleme s področja optike in meteorologije. Descartes je bil tako primoran pojasniti *nekater*e ključne elemente svoje filozofije, četudi na precej skop način. Morova motivacija za vprašanja Descartesu je izvirala – poleg prej omenjene spodbude Hartliba in Cudwortha – tudi iz njegovega zanimanja za najsodobnejše dosežke v filozofiji narave. More je namreč, preden se je obrnil na Descartesa, že objavil nekaj del, ki so se navdihovala pri platonistih (Plotin, Marsilio Ficino) in v katerih je bil glavni poudarek na netelesnosti duše. Prvo delo je bila filozofska pesnitev *Psychodia Platonica: Or, a Platonick Song of the Soul* (1642), v naslednjem objavljenem delu, *Democritus Platonissans or the Infinity of Worlds out of Platonick Principles* (1646), pa se je posvetil materialni strani dualizma med duhovnim in telesnim.⁵ To ga je spodbudilo, da se je začel zanimati za najsodobnejše dosežke v filozofiji narave, še posebej Descartesove, pri čemer seveda ni mogel mimo njegovih *Principov filozofije* (1644), ki jih je začel brati leta 1646. Iz njune korespondence (in tudi – ali še posebej – Morovih kasnejših del) je očitno, da je zelo podrobno proučeval tudi Descartesovo *Razpravo o metodi*, predvsem eseja *Dioptrika* in *Metorologija*. More naj bi bil celo avtor sicer anonimnega predgovora k prvemu angleškemu prevodu Descartesove *Razprave o metodi* (1649), v katerem je bila Descartesova metoda predstavljena na platonističen način. Branje Descartesovih del je na Mora naredilo tako velik vtis, da je svoja prizadevanja v filozofiji narave v primerjavi z Descartesovimi označil za »*mere fumlers and shrimps*«. ⁶ Poleg tega je bil prepričan, da oba družita isti filozofski projekt:

³ Gl. Henry More, *A Collection of Several Philosophical Writings of Dr. Henry More* (London: James Flesher, William Morden, 1662), 53–133.

⁴ René Descartes, *Lettres de Mr. Descartes*, 6 zv. (Pariz: Compagnie des Libraires, 1724–25).

⁵ Pred začetkom dopisovanja z Descartesom je More izdal še *Philosophicall Poems* (Cambridge: Roger Daniel, 1647).

⁶ Gl. Morovo pismu Samuelu Hartlibu, 11. decembra 1648. Navedeno po Charles Webster, »Henry More and Descartes: Some New Sources«, *British Journal for the History of Science* 4, št. 4 (december 1969): 365, <https://doi.org/10.1017/S0007087400010256>.

obramba krščanske vere, ki jo ogroža ateizem. Glavno oporo v tem boju je videl predvsem v Descartesovem radikalnem razločku med dušo (in duhovnim) ter telesom (in telesnim). Četudi se je njegovo mnenje o Descartesovi filozofiji, kar zadeva obrambo pred ateizmom – z njim in neodvisno od njega pa tudi mnenje na Univerzi v Cambridgeu –, v naslednji letih spremenilo, je še leta 1662, v predgovoru k svojim *A Collection of Several Philosophical Writings*, zapisal, da se tako on kot Descartes,

četudi ubirajoč različna pota, eden potujoč po spodnjih pokrajinah demokritstva, med debelim prahom atomov in letečimi delci materije, drugi pohajkujoč po visokih in zračnih gričih platonizma, v tistem bolj pretanjenem in prefinjenim območjem nematerialnosti, [...] kljub temu na koncu srečata (zagotovo ne brez pomoči Previdnosti) pri skupnem cilju, to je vstopu v Sveto pismo, posvečujoč najine skupne napore v korist in slavo krščanske cerkve [...].⁷

Morovo navdušenje nad Descartesovo filozofijo pa je bilo, kljub od njega prepoznanimu in deklariranemu skupnemu cilju, od samega začetka precej kritično. Že iz njune korespondence je namreč popolnoma razvidno, da je imel More tako glede Descartesove metafizike kot tudi glede fizike oz. filozofije narave številne, nemalokrat dobro utemeljene pomisleke, ki niso bili motivirani samo z notranjo protislovnostjo nekaterih Descartesovih stališč, temveč tudi z Morovimi lastnim filozofskimi nazori. Alan Gabbey je Morove ugovore Descartesu iz korespondence strnil v enajst točk, ki jih tu povzemam.⁸

(1) Prvi Morov ugovor proti Descartesu predstavlja trditev prvega, da je razsežnost lastnost tako telesnih kot netelesnih, tj. duhovnih substanc. Descartes namreč telesne in duhovne substance ločuje po kriteriju razsežnosti, More pa trdi, da jih je treba razlikovati po kriteriju nepredirnosti oz. »dotakljivosti«. Telesne substance so nepredirne, duhovne so predirne. Za Descartesa je nepredirnost

⁷ Henry More, *Collection of Severall Philosophical Writings* (London, 1662), splošni predgovor, str., xii.

⁸ Gl. Alan Gabbey, »*Philosophia Cartesiana Triumphata: Henry More (1646–1671)*«, v: *Problems of Cartesianism*, ur. Thomas Lennon, John M. Nicholas in John W. Davis (Toronto: McGill-Queen's University Press, 1982), 192–93. Nekoliko drugačno delitev glavnih tem predlaga Jean-Pascal Anfray, »Étendue, corps et esprit: Le dualisme en question«, v: René Descartes in Thomas More, *Correspondance 1648–1655*, ur in prev. Jean-Pascal Anfray (Pariz: Éliott, 2023), 17.

telesnih substanc posledica njihove razsežnosti. (2) Druga točka zadeva vprašanje praznine. Medtem ko po Descartesu ni nobenega dvoma, da v vesolju ali svetu ne more biti nobene praznine, More trdi, da praznina obstaja. (3) More dvomi o tistih Descartesovih argumentih, ki zanikajo atomizem. (4) More zavrača Descartesovo razlikovanje med »neskončnim« in »nedoločno razsežnim« svetom ali vesoljem. (5) More implicira absolutni čas in absolutni prostor, medtem ko Descartes razume čas kot odvisen od Boga, prostor pa kot pojmovni modus. (6) Descartes ločuje gibanje in silo. Po njem sta gibanje in mirovanje modus telesa, sila pa posledica Božjega stvarjenja. More trdi, da je gibanje sila ali dejavnost. More ravno tako kritizira definicijo gibanja kot »prenosa« (*translatio*) iz *Principov filozofije*. Takšna definicija gibanja vodi v protislovje. More Descartesa sprašuje tudi, kako lahko gibanje kot modus telesa prehaja s telesa na telo in zakaj mirovanje, ki je ravno tako modus telesa, ne prehaja s telesa na telo. (7) More sprašuje Descartesa o zedinjenju duha in telesa. (8) More sprašuje Descartesa, zakaj zanika, da bi živali imele dušo. Sam trdi, da živali imajo duše in da obstaja v vesolju množica raznovrstnih duhov. (9) More ravno tako trdi, da obstajajo pojavi, ki jih ni mogoče pojasniti z mehaničnimi razlogi. (10) More ima težave tudi z nekaterimi kozmološkimi deli *Principov filozofije*. Kako lahko Descartes trdi, da vrtinec, ki vsebuje Zemljo, to suče okoli Sonca, obenem pa se Zemlja znotraj vrtinca ne giblje? Zakaj nimajo Descartesovi vrtinci cilindrične oblike (in ne oblike elipse, kot trdi Descartes), saj je sleherna točka osi, okoli katere se suče vrtinec, natančno na sredi okroglega dela eterične materije, ki se giblje z sredobežnim stremljenjem? (11) More zastavlja številna vprašanja, ki zadevajo *Dioptriko* in *Meteorologijo*; še posebej pomembna so tista, ki zadevajo refrakcijo.

V povzetku lahko filozofsko pomembnost korespondence med Morom in Descartesom strnemo v tri točke. Prvič. Korespondenca je pomembna za razumevanje Descartesove filozofije. Drugič. V korespondenci so prisotni nastavki Morove kritike Descartesa, ki jo je še bolj poglobljeno razvil v svojih kasnejših delih. Gabbey celo trdi, da problematične točke, ki jih More izpostavil v pismih Descartesu, vsebujejo »skoraj vso kritiko, ki jo bo More kadarkoli naslovil na Descartesa na čisto filozofskih ali fizikalnih temeljih [...], bodisi že razvito bodisi v embriju, bodisi izrecno bodisi implicitno«. ⁹ Njuna korespondenca omogoča razumevanje nekaterih ključnih pojmov Morove filozofije. Tretjič. Korespondenca in kasnejša Morova dela so imela velik vpliv na mladega Isaaca Newtona, ki je na kolidžu

⁹ Gabbey, »*Philosophia Cartesiana Triumphata*«, 193.

Trinity v Cambridgeu začel študirati leta 1661. V beležnici Thomasa Clerka, datirani z letom 1654, ki jo je hranil Newton, je prepis celotne korespondence med Descartesom in Morom. Clerke je očitno poznal Morov prepis korespondence; kako je Clarkova beležnica pristala pri Newtonu, ni znano, vemo pa, da je Newton bral Descartesovo korespondenco, ki je vključevala njegovo dopisovanje z Morom, v Clerselierjevi izdaji *Lettres de Mr. Descartes*, saj jo je občasno navajal. Veliko ugovorov proti Descartesu, ki jih je formuliral More, pa tudi nekatere njegove rešitve (absolutni prostor, na primer, pa tudi druge) je povzel svojem zgodnjem delu *O težkosti (De gravitatione)*.

Izbrana literatura o korespondenci med Morom in Descartesom in povezanih vprašanjih

Agostini, Igor. »Descartes and More on the Infinity of the World«. *British Journal for the History of Philosophy* 25, št. 5 (2017): 878–96. <https://doi.org/10.1080/09608788.2017.1336701>.

Anfray, Jean-Pascal. »Étendue, corps et esprit: Le dualisme en question«. V: René Descartes in Thomas More, *Correspondance 1648–1655*, uredil in prevedel Jean-Pascal Anfray, 7–198. Pariz: Éliott, 2023.

———. »L'étendue spatiale et temporelle des esprits: Descartes et le holonmérisme«. *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger* 204, št. 1 (2014): 23–46. <https://doi.org/10.3917/rphi.141.0023>.

———. »Partes extra partes: Étendue et impénétrabilité dans la correspondance de Descartes et More«. *Les Études philosophiques* 108, št. 1 (2014): 37–59. <https://doi.org/10.3917/leph.141.0037>.

Benitez Grobet, Laura. »Is Descartes a Materialist? The Descartes–More Controversy about the Universe as Indefinite«. *Dialogue* 49, št. 4 (december 2010): 517–26. <https://doi.org/10.1017/S0012217310000661>.

98 Cottingham, John. »Force, Motion and Causality: More's Critique of Descartes«. V: *The Cambridge Platonists in Philosophical Context: Politics, Metaphysics and Religion*, uredili G. A. J. Rogers, J. M. Vienne, in Y. C. Zarka, 159–71. Dordrecht: Kluwer, 1997.

Crocker, Robert. *Henry More, 1614–1687: A Biography of the Cambridge Platonist*. Dordrecht: Kluwer Academic, 2003.

Descartes, René, *Correspondance avec Arnalud et Morus*. Uredila in prevedla Geneviève Rodis-Lewis. Pariz: Vrin, 1953.

———. *Lettres de Mr. Descartes*. 3 zvezki. Uredil Claude Clerselier. Pariz: Angot, 1657–1667.

———. *Lettres de Mr. Descartes*. 6 zvezkov. Pariz: Compagnie des Libraires, 1724–25.

———. *Œuvres de Descartes*. Uredila Charles Adam in Paul Tannery. 11 zvezkov. Pariz: J. Vrin, 1964–74.

- , in Thomas More. *Correspondance 1648–1655*. Uredil in prevedel Jean-Pascal Anfray. Pariz: Éliott, 2023.
- Gabbey, Alan. »Cudworth, More, and the Mechanical Analogy«. V: *Philosophy, Science, and Religion in England, 1640–1700*, uredili Richard Kroll, Richard Ashcraft in Perez Zagorin, 109–27. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- . »Henry More and the Limits of Mechanism«. V: *Tercentary Studies: Henry More (1614–1687)*, uredila Sarah Hutton, 19–36. Dordrecht: Kluwer, 1989.
- . »Henry More lecteur de Descartes: Philosophie naturelle et apologétique«. *Archives de Philosophie* 58, št. 3 (julij–september 1995): 355–69.
- . »*Philosophia Cartesiana Triumphata: Henry More (1646–1671)*«. V: *Problems of Cartesianism*, uredili Thomas M. Lennon, John M. Nicholas in John Whitney Davis, 171–250. Kingston in Montreal: McGill-Queen's University Press, 1982.
- Gaudemard, Lynda. »L'omniprésence de Dieu: Descartes face à More«. *Journal of Early Modern Studies* 3, št. 2 (jesen 2014): 32–51. <https://doi.org/10.5840/jems20143213>.
- Hall, A. Rupert. *Henry More and the Scientific Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Hamou, Philippe. »Henry More face à la théorie cartésienne de la vision«. *Les Études philosophiques* 108, št. 1 (2014): 61–79. <http://doi.org/10.3917/leph.141.0061>.
- Hutton, Sarah, ur. *Henry More (1614–1687): Tercentenary Studies*. Dordrecht: Kluwer Academic, 1990.
- . »Henri More et Descartes: une copie manuscrite de leur correspondance dans le *Notebook* de Thomas Clerke (1654)«. *Bulletin cartésien* 49 (2020): 162–67.
- Janiak, Andrew. *Newton as Philosopher*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Koyré, Alexandre. *Od sklenjenega sveta do neskončnega univerzuma*. Prevedel Božidar Kante. Ljubljana: Studia humanitatis, 1988.
- Leech, David. *The Hammer of the Cartesians. Henry More's Philosophy of Spirit and the Origins of Modern Atheism* (Loven: Peeters, 2013).
- . »More et la lecture athée de Descartes«. *Les Études philosophiques* 108, št. 1 (2014): 81–97. <https://doi.org/10.3917/leph.141.0081>
- More, Henry. *A Collection of Several Philosophical Writings of Dr. Henry More*. London: James Fleisher, William Morden, 1662.
- . *Democritus Platonissans: Or, the Infinity of Worlds out of Platonick Principles*. Cambridge: Roger Daniel, 1646.
- . *Philosophicall Poems*. Cambridge: Roger Daniel, 1647.
- . *Psychodia Platonica: Or, a Platonick Song of the Soul*. Cambridge: Roger Daniel, 1642.
- Newton, Isaac. »De gravitatione/O težkosti«. V: *Izbrani spisi I*, prevedla Matej Hriberšek in Valerija Vendramin, uredil Matjaž Vesel, 81–143. Ljubljana: Založba ZRC, 2020.

- Pécherman, Martine. »À la recherche d'une philosophie naturelle cohérente: Henry More lecteur des *Principia Philosophiae*«. *Les Études philosophiques* 123, št. 4 (oktober 2017): 475–516.
- Reid, Jasper. »The Cambridge Platonists: Material and Immaterial Substance«. V: *Philosophy of Mind in the Early Modern and Modern Ages*, uredila Rebecca Copenhaver, 43–68. London: Routledge, 2018.
- . »The Evolution of Henry More's Theory of Divine Absolute Space«. *Journal of the History of Philosophy* 45, št. 1 (januar 2007): 79–102. <https://doi.org/10.1353/hph.2007.0019>.
- . »Henry More on Material and Spiritual Extension«. *Dialogue* 42, št. 3 (poletje 2003): 531–58. <https://doi.org/10.1017/S0012217300004789>.
- . »Henry More, Supporter and Opponent of Cartesianism«. V: *The Oxford Handbook of Descartes and Cartesianism*, uredili Steven Nadler, Tad Schmaltz in Delphine Antoine-Mahut, 628–42. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- . *The Metaphysics of Henry More*. Dordrecht: Springer, 2012.
- . »The Spatial Presence of Spirits among the Cartesians«. *Journal of the History of Philosophy* 46, št. 1 (januar 2008): 91–118. <https://doi.org/10.1353/hph.2008.1833>.
- Schmaltz, Tad. »The Indefinite in the Descartes–More Correspondence«. *British Journal for the History of Philosophy* 29, št. 3 (2021): 453–71. <https://doi.org/10.1080/09608788.2020.1818055>.
- Vesel, Matjaž. »Newtonova zgodnja dela: narava svetlobe in barv, teorija materije in filozofski obračun z Descartesom«. V: Isaac Newton, *Izbrani spisi I*, prevedla Matej Hriberšek in Valerija Vendramin, uredil Matjaž Vesel, 167–230. Ljubljana, Založba ZRC, 2020.
- Webster, Charles. »Henry More and Descartes: Some New Sources«. *British Journal for the History of Science* 4, št. 4 (december 1969): 359–77. <https://doi.org/10.1017/S0007087400010256>.